

”STRUKTURREFORMER NOK EN GANG”
FORSKNINGSPOLITISK SEMINAR 7. NOVEMBER 2006
REFORMER I MUSEUMSSEKTOREN – KONSEKVENSER FOR
MUSEENES FAGLIGE VIRKSOMHET

Tron Wigeland Nilsen
Generalsekretær i Museumsforbundet

STATLIG IDEOLOGI:

De senere årene har vi sett en hel rekke statlig initierte **strukture reformer** - eller kanskje skal vi heller kalle det **strukturrasjonaliseringer** - og flere er underveis.

Jeg vil nevne:

- Høgskolereformen i 1994
- Politireformen, hvor antall politimesterdistrikter ble redusert fra 54 til 27
- Sykehusreformen
- Museumsreformen
- NAV-reformen
- Og den varslede Forvaltningsreformen, hvor nye regioner skal erstatte dagens fylkeskommuner

Hva har disse reformene felles? Jo, dette er reformer hvor en slår sammen enheter i nye, større enheter. Dette synes uavhengig av om det er **høyre/sentrum-regjering** eller **sentrum/venstre regjering**.

Det kan også synes som om at dette er ideologier som er uavhengig av departemental tilhørighet. Muligens er **Miljøverndepartementet** her et unntak. Kulturminnemeldinga som blei behandla i Stortinget i fjor, bærer vel preg av tro på mindre enheter, bl.a. basert på frivillig virksomhet og lokal tilknytning. Jeg synes at det er viktig å trekke fram dette, i og med at det danner et slags bakteppe for museumsreformen.

ABM-MELDINGA

17. desember 1999 fikk **ABM-begrepet** brått ei ny betydning: Fra å være forbundet med **Antiballistiske missiler** ble begrepet brått synonymt med **arkiv, bibliotek og museum**. Og for en ”**ikke-lenger-så-ung-raddis**” må jeg si at dette er en langt hyggeligere bruk av begrepet ABM. Bakgrunnen for omdefineringa, var sjølsagt at det ble lagt fram ei stortingsmelding om Arkiv, Bibliotek og Museum - **ABM**. Opprinnelig var vi blitt forespeilet ei egen **museumsmelding**, men dette blei altså slått sammen med arkiv og bibliotek. Jfr. det jeg akkurat har sagt om statlig ideologi. Like etter at ABM-meldinga blei lagt fram, fikk vi regjeringsskifte, men også den nye AP-regjeringa valgte å stille seg bak meldinga. Stortingsmeldinga fikk med andre ord en svært sterk parlamentarisk basis.

De to viktigste tiltakene i meldinga var opprettelse av **ABM-utvikling** (Statens senter for arkiv, bibliotek og museum) og **museumsreformen**¹. Museumsforbundet var naturlig nok mest opptatt av det siste og av styrking av museene.

Meldinga slo fast at dette skulle være **en faglig kvalitetsreform**, og ambisjonsnivået var det ingenting å si noe om! Avsnittet *Forskning ved musea* i ABM-meldinga utgjør knapt to A-4 sider.

Museumsreformen

"Før konsolideringsprosessen kom i gang for fem år siden, fikk om lag 280 museer statlig driftstilskudd, for de fleste vedkommende ble dette kanalisert og fordelt gjennom fylkeskommunene. I løpet av de siste årene er dette tallet redusert til drøyt 100 som får tilskudd direkte fra staten²." Samlet gir dette et bilde av en sektor i gjennomgripende endring. Prosessen er utvilsomt den mest omfattende innen museumssektoren siden tilskuddsordningen ble innført på 1970-tallet, og den er omtalt av departementet sjøl som "den største forenklings- og moderniseringsprosessen under Kultur- og kirkedepartementets ansvarsområde".

Tilsvarende har også flere av **universitetsmuseene** vært gjennom omfattende omstruktureringer med sammenslåinger av museer. Ved **Naturhistorisk museum** på Tøyen ble Botanisk hage, Zoologisk-, Geologisk-, Paleontologisk- og Botanisk museum slått sammen i 1999. Tilsvarende ble Etnografisk museum, Myntkabinettet og Oldsaksamlingen med Vikingskipshuset, skilt ut fra sine respektive institutter under HF- og SV-fakultet og etablert som et eget samordnet **Kulturhistorisk museum** ved UiO.

Kulturmeldinga

Kulturmeldinga ble behandlet i Stortinget våren 2004. ABM-sektorene blir her viet overraskende mye oppmerksomhet, tatt i betraktning at ABM-meldinga ble behandlet i Stortinget få år tidligere. Det er verdt å merke seg at en enstemmig kulturkomité uttaler følgende: *"Universitetsmuseene er store og sentrale museer som ligger under Utdannings- og forskningsdepartementet. Komiteen mener at disse museene kan utnyttes bedre ved for eksempel nettverkssamarbeid med andre, særlig når det gjelder **forskning** og **naturhistorie**. Sistnevnte er svært mangelfullt dekket i norske museer, og universitetsmuseene vil her kunne spille en sentral rolle som nettverksmotorer."*

Vi oppfatter ikke at ABM-utvikling har fulgt opp dette i særlig grad. Deres fokus synes å være forskning **om** museene, ikke **i** museene. Om dette er et resultat av deres samordningsiver i forhold til arkiv og bibliotek, skal være usagt. I hvert fall har bibliotek, men også i noen grad arkiver, et annet forhold til forskning, enn museer.

Forskningsmeldinga

Forskningsmeldinga: St.meld. nr. 20 (2004-2005) ble lagt fram 18. mars 2005. Meldinga har et kortfattet avsnitt om **universitetsmuseene**, og henviser ellers til utvalget som la fram utredninga om universitetsmuseene i våres. De andre museene blir ikke nevnt. Dette er typisk for statlig museumspolitikk – nemlig manglende interdepartemental samordning. **ABM-meldinga** behandler tilsvarende i liten grad universitetsmuseene eller museer under andre departementer. Likeledes var **Kulturmeldinga** i stor grad ei melding som avgrenser seg til Kulturdepartementets kulturpolitikk, og ikke ei melding for *nasjonal* kulturpolitikk. Tilsvarende har **Kunnskapsdepartementet** gitt uttrykk for at de ikke ser behov for økt kontakt med ABM-utvikling³, i en rapport som nylig er utarbeidet av Statskonsult.

Utredninga om universitetsmuseene

I våres ble NOU 2006:8: Kunnskap for fellesskap – Universitetsmuseenes utfordringer lagt fram. Så vidt jeg vet er dette den første offentlige utredning av universitetsmuseene noensinne. Og dette er veldig positivt. Det som er mindre positivt, er at utredningsarbeidet bar preg av å være en lukket prosess. Min påstand er at sluttresultatet kunne vært enda bedre, med et mer åpent og prosessorientert utredningsarbeid.

Utredninga peker bl.a. på behovet for å styrke forskningsledelsen og utvikle klare prioriteringer for FOU-arbeidet ved museene. Videre anbefaler utredninga at forskninga ved universitetsmuseene bør konsentreres om kjerneområder ved museenes virksomhet som samlinger, taksonomi, konservering, formidling og natur- og kulturminneforvaltning. Samtidig

legger utvalget vekt på at en bør unngå faglig overlapping med andre universitetsmuseer og universitetsmiljøer.

Museumsforbundet mener at dette er et for snevert perspektiv. Vi deler synspunktet om behov for en sterkere planstyring av forskningsvirksomheten ved universitetsmuseene, og ser også behovet for økt forskning som støtter oppunder museenes kjernevirksomheter. Men museene må også ha ambisjoner om at selve samlingsforvaltninga skal være *forskningsbasert*, ikke bare *kunnskapsbasert*. Dette er nødvendig både i forhold til å ha en forsvarlig innsamlingspolitikk, forvaltning og videreutvikling av museumssamlingene. En aktiv forskning innen de ulike ansvarsområder er derfor ei forutsetning. Og innen flere områder kan det være vanskelig å skille mellom forskning på museenes samlinger og fagområdet som helhet. Dette gjelder bl.a. forskjellige naturhistoriske fagområder og arkeologi. I denne sammenhengen er samarbeid både innbyrdes og i forhold til universitetenes forskningsmiljø viktig. Det er bare gjennom en slik kopling at samlingenes fulle potensial etter vår oppfatning kan utnyttes til samfunnets beste.

Ut fra dette mener vi at universitetsmuseene fortsatt bør være koplet til universitetene, og mener at dette er fundamental for å sikre et høyt vitenskapelig nivå på den forskningsmessige forvaltningen av museenes samlinger. Den nære tilknytningen til universitetenes forskningsmiljø bidrar også til å gi museenes forskere et bredere fagmiljø som grunnlag for egen virksomhet. En løsrivelse vil kunne svekke museenes vitenskapelige virksomhet og dermed også svekke arbeidet med å finne gode løsninger på de utfordringer som utredninga ellers skisserer.

Samtidig ser Museumsforbundet behov for å styrke og sikre universitetsmuseene en mer selvstendig plattform innenfor universitetssystemet. Dette for å sikre organisasjonsmessige hensiktsmessige rammebetingelser, slik at museene i større grad kan utvikle seg på museenes egne premisser.

Museumsreformen: Konsekvenser for museenes faglige virksomhet

Museumsstatistikken for 2005 – som snart blir offentliggjort - omfatter **325** museer. Av disse oppgir **85** at de hadde egne forskningsplaner. Vi vet dessverre kvalitativt lite om hva disse planene inneholder. Sjøl har jeg bare sett på forskningsplanene til Nasjonalmuseet og Norsk Folkemuseum. Begge disse planene tar i stor grad utgangspunkt i samlingene, men er også opptatt av å danne et faglig utgangspunkt for museene som samfunnsinstitusjoner. Jeg trur personlig at mange museer kan plukke mye fra disse planene. Til sammenlikning oppga **200** museer i fjor at de hadde formidlingsplaner.

Museumsforbundet har ei egen **autorisasjonsordning** for hhv. **konservator NMF** og **førstekonservator NMF**. I alt har Faglig råd har evaluert ca. 70 søknader de siste årene. Ei kartlegging vi foretok for noen år siden, viste at 41% av søknadene blei avvist. Dette gjenspeiler litt diplomatisk sagt, at det er forbedringspotensiale når det gjelder museumsforskning.

Har reformen ført til en faglig styrking av museene? Selv om jeg jobber med museums- og kulturpolitikk på heltid, føler jeg ikke at jeg har tilstrekkelig grunnlag til å besvare spørsmålet.

Museumsstatistikken de siste årene viser ei økning av **besøktallet**, som ligger på noe over 9 millioner, og det har vært ei forholdsvis stor økning i antall **midlertidige utstillinger**. Det kan her være en viss sammenheng.

Mange årsverk og mye ressurser har vært knyttet opp mot **det administrative sammenslåingsarbeidet** og å skape større museumsenheter. Det jeg mener å ha grunnlag for å hevde, er at det har skjedd et **paradigmeskifte** i forhold til krav om profesjonell drift av

museene og krav til administrasjon av moderne kunnskapsinstitusjoner. Jeg mener at alle større reformer bør ha en løpende evaluering. Dette gjelder også museumsreformen.

Nå er det tid for også å fylle det videre reformarbeidet med et sterkere **FAGLIG** innhold. Substansen i god formidling springer ut av forskning og faglig basis. Museumsreformen har som sagt ført til flere større sammenslåtte museumsenheter. Dette burde danne et godt grunnlag for sterkere faglige miljøer og forskning. De sammenslåtte fagmiljøene må derfor stimuleres til å utarbeide egne forskningsplaner. Alternativt bør det legges opp til tettere samarbeid med andre typer forskningsinstitusjoner. Som eksempel kan jeg nevne at **Helgeland Museum** har samarbeidsavtaler/forskningssamarbeid med Høgskolen i Nesna, Bioforsk Nord Tjøtta, Institutt for byggekunst, teknologi og historie ved NTNU og Institutt for arkeologi ved Universitetet i Oslo.

Inntrykket mitt er at **den gjenstands- og verkbaserte forskningen**, har blitt nedtonet ved universitetene og høyskolene de senere årene. I den sammenheng kan jeg nevne at det er egne dr.gradsprogrammer knyttet til enkelte av de større, nasjonale museene i Danmark og Sverige. Danmark har dessuten en egen museumslov hvor museenes forskning er lovpålagt.

En sterkere satsning på forskningsprosjekter som tar utgangspunkt i museets spesialområder, samlinger eller regioner, og som leder fram til interessante utstillinger og annen formidling, er nødvendig for å vitalisere museumssektoren i Norge. Eller som Gudleiv Forr i Dagbladet nylig sa i en kommentarartikkel: *"Kravet er at museer skal gi opplevelser. Men opplevelser gjelder øyeblikket og uthuler museenes egenart. Museer som tivoli produserer glemsel, ikke hukommelse!"*

Takk for oppmerksomheten!

¹ St.meld. 22 (1999-2000): pkt. 8.2.3.3 Samordning og samarbeid som grunnlag for finansieringsordning
Arbeidet med å gjennomgå heile landet på denne måten skal gjennomførast i løpet av ein femårsperiode. Denne gjennomgangen skal munna ut i ei kvalitativ oppgradering av musea over heile landet og er den største einskildsatsinga som vert presentert i denne meldinga.

² Kultur- og kirkedepartementet, St.prp.nr. 1 (2006-2007), s. 96.

³ Evaluering av organiseringen av ABM-utvikling, s.25: KD selv ser heller ikke behovet for økt kontakt. Det vises bl.a. til ulikheter i styringsstruktur, ved at KKD har direkte styring overfor (fag)biblioteks- og museumssektoren, mens KD styrer den samme typen enheter indirekte gjennom styringen av universitetene og høyskolene.